

Križi in težave iz mojih dijaških let.

Spisal Fr. Rojcek.

IV.

lovesnejših praznikov v letu ni nego so božični. Sneg navadno že pokriva ob tem času dol in breg. Obnebje je nizko in megleno, da se vidi okrog le po najbližji okolici; lahne snežinke se leno motajo po zraku in počasno padajo na mehka, bela tla. Večkrat pa o Božiču tudi solnce plava po jasnem nebu in razsiplje svetle žarke po sneženi zemeljski odeji, da se vse iskri in blišči okrog, kakor da bi bila zemlja posuta z biseri in demanti. Proti poldnevu se zrak nekoliko ogreje, in sneg se začne tuintam solziti; a na večer pristisne silen mraz, da hitro zopet zmrznejo vsa pota in vse steze, ki so postale mokre in spolzke čez dan, pod nogami pa začne škripati suhi sneg in led, da se zdi človeku kakor bi hodil po ostrem pesku.

Tako vreme je bilo o božičnih praznikih tudi v prvem letu mojega šolanja v Ljubljani.

Dasiravno sem bil takrat z doma šele dobre tri mesece, vendar se mi je zdel ta čas silno dolg. Zato sem bil sklenil, da grem na vsak način praznovat Božič domov. Prav takega mnenja je bil tudi moj tovariš Zupančič. Ker tačas še ni bilo dolenjske železnice, kaka drugačna vožja pa bi bila predraga, sva se domenila z Zupančičem, da se prvi dan božičnih počitnic zjutraj zgodaj kar peš napotiva proti domu.

Na Dolenjskem, kjer sem doma, imajo splošno navado, da napravljajo o Božiču po hišah jaslice v spomin na Jezusovo rojstvo. Najpripravnejši prostor zanje je kot za mizo; kdor pa hoče narediti bolj velike in lepe jaslice, določi zanje široko lino pod oknom, in če je tudi ta prostor premajhen, uporabi še del klopi zraven line.

Kako delajo jaslice po kmetih, je znano; vendar naj to ob kratkem opišem tukaj zlasti še zaraditega, ker zdaj ta lepa slovenska navada vedno bolj izginja iz slovenskih hiš.

Po bukovih gozdih so nekateri kameni in debela starejših dreves porasteni z gostim, lepo zelenim mahom, ki ostane zelen še tudi potem, ko je suh. Ta mah je zrasten tesno skupaj in se da v velikih ploskvah odstraniti s kamenov in z debel. Posebno pripraven je za jaslice. Z njim naredimo na določenem prostoru hribček, ki tvori temelj jaslicam. Pod hribčkom v sredi postavimo hlevček iz slamnatih bilk in lesenih, neobeljenih paličic ali pa iz pobarvanega papirja. V hlevčku in ob njem namestimo iz papirja izrezane pobarvane podobe Jezuška, Marije, Jožefa, volička, oslička, pastirjev in črede. Ako zdaj zasadimo v hribček še nekaj brinovih in smrekovih vejic, ki imajo nadomestovati drevesa in grmovje, ter po bregu proti hlevčku napravimo stezico z belim peskom, so jaslice za silo gotove. Toda take jaslice so bolj skromne!

Jaz sem imel v otroških letih veliko veselje za jaslice. Kot deček sem jih vsako leto o Božiču sam naredil v kotu za mizo in kolikor večji in razumnejši sem prihajal, toliko lepše sem jih znal narediti. Težko sem vselej čakal, ko se je čas začel bližati Božiču, da je prišel v hišo prodajalec s podobami za jaslice. Komaj je mož položil zavitek podob na mizo, že sem bil med njimi s svojimi prsti in si izbral najlepše, zakaj s slabimi in neokusnimi podobami ni mogoče napraviti lepih jaslic. Ako sem imel kaj prihranjenega drobiža, sem podobe sam plačal, drugače pa jih je mati kupila ali pa mi je posodila potrebni denar.

Pole s podobami za jaslice sem potem najprej prilepil na drug trd in močan papir, da so mogle podobe stati lepo pokonci, ko so bile izrezane. Ko se je lepilo posušilo, sem izstrigel in izrezal vsako podobo posebej iz pole. Izrezane podobe sem prilepil na klinčke, ki so bili spodaj koničasti, zgoraj, kamor sem prilepil podobe, pa lopatasto odrezani. Nato sem podobe s konicami nataknil po mahovitem hribčku. Podobe, ki so imele priti na ravna in trda tla v hlevček in zraven njega, pa sem pritrdil na rob ozkih deščic ter jih s pomočjo teh stojalc postavil, kamor so sodile. Angela nad hlevčkom in onega, ki oznanja rojstvo Gospodovo pastirjem na paši, sem obesil v zrak tako, da se ni nič videlo, na čem visita. Obesil sem vsakega na temno žimo. Da so bile jaslice bolj popolne, sem narisal na debel siv papir betlehemske mesto, ga izrezal in postavil v ravnino na stran hribčka. Nekatera okna sem popolnoma izrezal ter zadaj prilepil tenak rumenkast papir, da so se ta okna lepo svetila, ko sem prižgal lučco za mestnim zidovjem. Tudi pred hlevčkom in pred pastirji na paši sem prižgal lučki, ki pa sem ju spredaj zadelal s kakšnim primernim predmetom, da se ni videlo, odkod prihaja svetloba na razsvetljene podobe.

Tako urejene jaslice so se mi zdele nebeško lepe, menda še posebno zato, ker sem bil jaz tisti mojster, ki jih je naredil. Najrajši bi jih gledal noč in dan. Ko sem se jih nagledal od blizu, sem šel na peč, podprl glavo ter zopet gledal na svoje ljube jaslice, premišljujoč in poudarjajoč, kaj bi se še dalo napraviti, da bi bile jaslice še lepše in še imenitnejše!

Po kmetih žive umetniki-samouki, ki znajo vsakovrstne podobe izrezljavati iz lesa in jih lepo barvati, da so videti kakor žive. Čul sem nekoč, da je tak umetnik nekje na Dolenjskem naredil v svoji hiši jako velike in krasne jaslice. Podobe teh jaslic so bile napravljene na stroj, da so se gibale in premikale. In koliko še drugih lepih reči se je videlo pri teh jaslicah! Hribčki, ravninice, dolinice, drevje, skale, koče, vasi, mesto, vmes pa so tekli in žuboreli studenčki in potočki ter gonili kolesca pri mlinih, žagah in kovačnicah, da se je prav videlo in slišalo, kako je tu vse migalo in skrivnostno škrebalo ob vrtenju strojev! Ljudje so od blizu in daleč hodili gledat te jaslice in vsi so se jim čudili in hvalili in slavili presrečnega umetnika, ki je izvršil to prekrasno delo!

Želel sem si, da bi tudi jaz imel take jaslice, in kdo ve, če bi ne bil počasi tako napredoval v svoji umetnosti, da bi si kdaj sam naredil take ali pa še krasnejše jaslice, ako bi me usoda ne odvedla z doma v svet!

In kako srečen in zadovoljen bi bil doma pri svojih jaslicah! Od lakote in žeje bi lahko brez bolečin umrl zraven njih.

Na Dolenjskem je tudi v navadi, da o Božiču iz testa delajo in peko ptičice, ki napravljajo poleg jaslic mnogo veselja in zabave otrokom in odraslim ljudem. Pa še več drugih prijetnosti prinese vsakoletni božični prazniki nerazvajeni mladini na kmetih. In kdo bi mogel na take lepe čase pozabiti že v nekaj mesecih!

Taki spomini so mene kakor tudi tovariša Zupančiča z nepremagljivo močjo vlekli prvo leto iz Ljubljane domov na božične praznike. Zopet sem hotel delati in gledati svoje jaslice doma med domačini. Pisal sem bil bratu domov že mesec prej, da mi pripravi za jaslice potrebnega mahu in drugih takih reči, sam pa sem v prodajalnici nakupil podob ter jih polagoma ob večerih izrezoval in prilepljal na stojalca. Na večer pred odhodom iz Ljubljane sem jih lepo naložil v knjige, da bi se mi kaj ne poškodovale na potu, ter jih s knjigami vred povezal v culico.

Dan pred Svetim večerom je bil prvi dan božičnih počitnic. Ta dan sva z Zupančičem zgodaj vstala, se urno oblekla ter posrebal svojo kavo. Bilo je še temno, in ljubljanske ulice so bile še prazne, a že sva hitro korčila s culicama s Starega trga proti sv. Florijanu. Ker so bili najini črevlji dobro podkovani, so glasovi najinih stopinj otlo odmevali ob tistem zidovju. Nama pa so ti odmevi kaj prijetno zveneli na sluh, ker sva oba dobro čutila, kaj pomenijo. Hitro sva jo pobirala in kmalu sva stopila s trdega mestnega tlaka na oster in suh cestni sneg. Ta nama je hreščal in cvilil neprestano pod nogami tja doli do Grosupljega in še dalje do Višnje gore, kamor sva dospela okolo poldneva.

Do Višnje gore se nisva nikjer nič odpočila in ničesar nisva jedla spotoma. Zato ni čudno, da sva zdaj že precej čutila trudnost v nogah in glad v želodcih. Toda sram je bilo naju, da bi stopila v kako gostilnico potolažit svoja kruleča želodca z jedjo in pijačo. Tudi z drobižem menda nisva bila kaj posebno obložena. Ali po dolgem cincanju in pregovarjanju se je vendar eden naju ojunčil, da je šel v gostilnico in tam kupil za dva groša belega kruha, ki sva ga potem na cesti razpolovila ter pomašila vsak svoj kos v žep, odtam pa v usta.

Medtem se je toliko ogrelo, da je postal umazani sneg po cesti mehak in moker. Tudi najini črevlji so postali mokri in do mojih nog je začela prodirati skozi usnje vlažnost.

S kruhom sva nekoliko utešila lačna želodca; ali vkljub temu je vedno občutljivejša trudnost lezla v najine noge, da sva hodila čimdalje težje. Pot pa je bila še dolga.

Prišla sva že močno utrujena sredi popoldneva po cesti do sv. Roka pri Št. Vidu. Tu je bilo treba kreniti na desno po stranski poti, ki drži skozi vas Dob in mimo vasi Sad proti najinemu domu. Človek, ki je dober hodec, ob lepem vremenu v kopnem času lahko pride v dveh urah od sv. Roka do najinega doma. A za naju, utrujena in lačna siromaka, je postala ta pot v tem zimskem času prava križeva pot! Ko sva prilezla do kapelice vrhu

klančka pred Dobom, je bil Zupančič že tako obnemogel, da se več ni mogel premagati, da bi ne sedel na prag kapelice. Jaz nisem hotel sesti in sem tudi tovarišu svetoval, naj ne seda, češ, da bo potem še težje šel. In res, ko je vstal, so ga tako bolele noge, da je kar stokal, ko ju je začel zopet premikati. Toda treba je bilo iti dalje, in šla sva kakor sva mogla in znala.

Na drugi strani dobskega polja se pot obrne navzgor v gozde, in od tukaj dalje sva morala iti le po ozki gazi. Ta pot je bila za naju še bolj utrudljiva. Vrhutega je pa še začel postajati zrak oster in mrzel, ker se je solnce že nagnilo proti zatonu. Objel je naju silen mraz, a zaradi naporne hoje vendar ni zeblo naju, dasiravno sva morala večkrat postati in počivati na potu. Le mene je nekaj časa zeblo v prste na nogah, in čutil sem, da mi zmrzujejo črevlji, kolikor jih je bilo prej mokrih. Naposled pa so tudi moje noge postale neobčutljive za mraz.

Mrak je bil že razpel temno krilo nad ljubo rojstno vasico, ko sva se ji približala s počasnimi in težkimi koraki ter krenila vsak proti svojemu domu. Jaz sem priropotal v sobo z zmrzlimi črevlji in nisem jih mogel sezuti, ker so bile k njim primrznjene tudi noge. K peči pa tudi nisem smel iti takoj, da bi se tam na gorkem otajali moji črevlji; vedel sem, da bi taka nepremišljenost imela slabe posledice. Zato sem prosil, da so mi prinesli v škafu mrzle vode v sobo. Stopil sem v vodo ter v nji držal obute noge tako dolgo, da je voda potegnila zmrzlino iz črevljev in nog in da so se črevlji zopet zmehčali. Nato sem se lahko sezul in ko sem si še bose noge umil z mrzlo vodo, obrisal ter prebul v suho in toplo obuvalo, so mi bile noge zopet popolnoma zdrave in čile, da nisem v njih več čutil utrujenosti in ozeblin. Pokrepčal sem si še želodec, potem pa sem se veselo lotil sestavljanja jasic.

Le prehitro so se približale h koncu te prve moje božične počitnice, in zopet je bilo treba odriniti z doma. Nazaj v Ljubljano sva šla z Zupančičem po drugi poti, in sicer do Litije peš, odtam pa sva se zvečer peljala z železnico do Ljubljane.

Še večkrat sva potem z Zupančičem skupaj hodila po opisanih potih iz Ljubljane domov in z doma v Ljubljano in še marsikaj neprijetnega sva doživela na teh potih.

Tako je mene usoda že v rani mladosti začela utrjevati v dolgi in naporni hoji, ker mi je bila menda že takrat določena moja sedanja težavna služba, ki bi je pač ne mogel opravljati, ako bi ne imel krepkih in utrjenih nog.

